

MUAMMOLI KREDITLARNI UNDIRISH CHORA TADBIRLARINI TASHKIL ETISH

Maxmudov Anvarjon Iskandar o'g'li

AIT Ipak Yo'li Banki, kredit portfeli monitoringi va muammoli kreditlarni undirish
departamenti bosh mutaxassisi,

Bank moliya akademiyasi MBA - Banking yo'nalishi magistri

<https://doi.org/10.5281/zenodo.12638194>

Annotatsiya. Xorijlik va mahalliy iqtisodchi olimlar tomonidan Ishlamaydigan kreditlar (muammoli kreditlar) - asosiy qarz va foizlarni to'lash muddati 90 kun va undan ortiq muddatga kechiktirilgan, kapitallashtirilgan, qayta moliyalashtirilgan yoki o'tkazilgan foizli to'lovlar bo'lgan kreditlar.

Kalit so'zlar: Tijorat banklari, muammoli kredit, moliyaviy barqarorlik, iqtisodiy o'sish, strategiya, statistik tahlil, kredit portfeli, samaradorlik.

ORGANIZING PROBLEM LOAN COLLECTION ACTIONS

Abstract. Non-performing loans (problem loans) by foreign and domestic economists - loans with principal and interest payments delayed for 90 days or more, capitalized, refinanced or transferred interest payments.

Key words: Commercial banks, problem credit, financial stability, economic growth, strategy, statistical analysis, loan portfolio, efficiency.

ОРГАНИЗАЦИЯ МЕРОПРИЯТИЙ ПО ВЗБОРУ ПРОБЛЕМНОГО КРЕДИТА

Аннотация. Проблемные кредиты (проблемные кредиты) зарубежными и отечественными экономистами - кредиты с просрочкой выплат основного долга и процентов на срок 90 дней и более, капитализированные, рефинансированные или переведенные процентные платежи.

Ключевые слова: Коммерческие банки, проблемный кредит, финансовая устойчивость, экономический рост, стратегия, статистический анализ, кредитный портфель, эффективность.

Kredit zamonaviy dunyoda iqtisodiy rivojlanishning eng muhim manbai bo'lib qolmoqda. U rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar, alohida xo'jalik yurituvchi sub'ektlar, butun mamlakatlar va ularning hukumatlari tomonidan faol foydalaniladi. Biroq amalda banklar tomonidan berilgan kreditlar har doim ham o'z vaqtida qaytarilmaydi. Ishlamaydigan va ishlamaydigan bank kreditlari bank faoliyatining butun tarixi

davomida ham bank hamjamiyatida, ham jamiyatda muammo bo'lib kelgan. Ko'p hollarda kredit va investitsiya jarayonini tashkil etishdagi xatolar moliyaviy barqarorlikning yo'qolishiga, kapitalning isrof qilinishiga va hatto kredit tashkilotlarining bankrot bo'lishiga olib keladi.

Muvaffaqiyatsiz kreditlar yangi kreditlashni bloklaydi va banklarning rentabelligi va to'lov qobiliyatini pasaytiradi. Ishlamaydigan kreditlarning yuqori darajasi yetarlicha katta miqdordagi banklarga ta'sir qilganda, moliya tizimi beqaror bo'lib qoladi va banklar iqtisodiyotni kreditlash funksiyasini muvaffaqiyatli bajara olmaydi. Moliyaviy bozorlardagi uzilishlar va banklardagi nosozliklar, o'z navbatida, iqtisodiy o'sishni sekinlashtirishi mumkin.

Xalqaro amaliyotda aktivlarning mohiyati deganda ilgari tugallangan bitimlar, mulkni sotib olish yoki o'z mulkini uchinchi shaxslarga vaqtincha foydalanishga berish natijasida kelajakda olinadigan iqtisodiy foyda tushuniladi. Kelajakdagi iqtisodiy manfaatlar ishlab chiqarish jarayonlaridan foydalanish, majburiyatlarni to'lash yoki majburiyatlarni boshqa aktivlarga almashtirishda egalarining aktivlarining xususiyatiga bog'liq.

Tijorat banklarining aktivlari tijorat banklarining resurslarini taqsimlash va ulardan oqilona foydalanishni aks ettiruvchi balansni ifodalaydi. Mamlakatimizdagi tijorat banklarining balansi 2 komponentdan iborat: passiv va aktivlar. Bank aktivlari balansning faol qismida aks ettiriladi. Odatda, bank aktivlari faol operatsiyalar natijasida shakllanadi.

Hozirgi vaqtda mamlakatimizda "muammoli aktiv" tushunchasi avvalgidan ancha kengroq bo'lib, u ilmiy, nazariy va amaliy doiralarda qo'llanib, bahs-munozaralarga sabab bo'lmoqda. Bu, albatta, bejiz emas, chunki rivojlangan mamlakatlar bank tizimining kredit portfelidagi muammoli aktivlar ulushiga nisbatan respublikamiz bank tizimining kredit portfelidagi muammoli aktivlarning ulushi yuqoriroq foizni tashkil etadi.

Ko'plab mamlakatlar bank tizimida umidsiz qarzlarning ko'payishi muammosiga duch kelayotganligi sababli, banklarning muammoli aktivlari bilan ishlash mexanizmini ishlab chiqish masalasi tobora dolzarb bo'lib bormoqda. Shu bois, kreditorlar va shu bilan birga kredit undirishda qiynalayotgan qarzdor-mijoz nima qilishi kerak degan savol bejiz tug'ilmaydi. Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, shubhali va umidsiz qarzar deb tasniflangan aktivlarning sifati ko'p hollarda bank tizimi barqarorligining asosiy ko'rsatkichlaridan biri bo'lib, tarmoqni tashkil etuvchi asosiy banklarning muammolari bank faoliyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. bank tizimi. Butun to'lov tizimi va aholining bank tizimiga bo'lgan ishonchi salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Tijorat banklarining muammoli kreditlari (NPL) to'g'risida

2024-yil 1-may holatiga ma'lumot

mlrd. So'm

No	Bank nomi	Kreditlar	Muammoli kreditlar (NPL)	Muammoli kreditlarning jami kreditlardagi ulushi
Jami		483 605	23 312	4,8%
Davlat ulushi mavjud banklar		339 210	17 831	5,3%
1	O'zmilliybank	100 416	4 219	4,2%
2	O'zsanoatqurilishbank	58 700	2 982	5,1%
3	Agrobank	57 558	2 107	3,7%
4	Asaka bank	38 026	1 830	4,8%
5	Xalq banki	26 237	1 830	7,0%
6	Biznesni rivojlantirish banki	20 941	3 145	15,0%
7	Mikrokreditbank	14 781	981	6,6%
8	Turon bank	12 149	308	2,5%
9	Aloqa bank	10 275	427	4,2%
10	Poytaxt bank	127	1,6	1,3%
Boshqa banklar		144 395	5 481	3,8%
11	Ipoteka-bank	36 574	3 238	8,9%
12	Kapital bank	27 913	731	2,6%
13	Hamkorbank	17 124	258	1,5%
14	Ipak yo'li bank	12 561	117	0,9%
15	Orient Finance bank	8 736	34	0,4%
16	Invest Finance bank	6 436	114	1,8%
17	Trastbank	5 498	122	2,2%
18	Davr bank	5 311	54	1,0%
19	Tibisi bank	4 663	103	2,2%
20	Anor bank	4 167	102	2,5%
21	Asia Alliance bank	3 892	62	1,6%
22	Tenge bank	3 760	161	4,3%
23	KDB Bank O'zbekiston	2 757	0,0	0,0%
24	Ziraat Bank Uzbekistan	1 956	57	2,9%

25	Universal bank	1 350	13	1,0%
26	Garant bank	892	135	15,1%
27	Madad Invest bank	283	73	25,7%
28	Hayot bank	145	0,0	0,0%
29	Oktobank	138	106	76,9%
30	AVO bank	86	0,0	0,0%
31	Uzum bank	50	0,0	0,0%
32	Yangi bank	47	0,0	0,0%
33	Apeks bank	37	0,0	0,0%
34	Eron Soderot banking ShB	16	3	20,8%

Jaxon amaliyotida muammoli kreditlarning jami kreditlardagi ulushi 1-3% gacha normal holat sifatida e'tirof etiladi. Shundan kelib chiqib O'zbekiston bank tizimida muammoli kreditlar solmog'i normal holatda deya e'tirof etish mumkin.

Tijorat banklarini kreditlash jarayoni bankning kredit siyosatini ishlab chiqishdan boshlanadi. Ma'lumki, kredit siyosati kreditlash jarayonida yuzaga keladigan risklarni boshqarishda bank rahbariyati tomonidan ko'riladigan chora-tadbirlar va usullarni belgilab beruvchi, bank rahbariyati va xodimlariga kredit portfelini samarali boshqarish bo'yicha ko'rsatmalar beradigan hujjatdir. Ya'ni, bu kredit resurslarini taqsimlash to'g'risida qaror qabul qilish imkonini beruvchi qoidalar va cheklovlar majmuidir.

Bank sektori har qanday milliy iqtisodiyotning asosiy tayanchi hisoblanadi. Ushbu sektor moliyaviy resurslarni boshqarish, kreditlash, investitsiya loyihalarni moliyalashtirish va iste'molchilarga turli xizmatlar ko'rsatish orqali iqtisodiyotning o'sishini rag'batlantiradi. Biroq, bank tizimida paydo bo'ladigan muammoli kreditlar, ya'ni o'z vaqtida to'lanmay qolgan yoki muddati o'tib ketgan qarzarlar, banklarning moliyaviy barqarorligiga va umuman iqtisodiyotga jiddiy tahdid soladi. Shunday bo'lsa, muammoli kreditlarni samarali boshqarish banklar uchun nafaqat moliyaviy barqarorlikni saqlash, balki umumiy iqtisodiy farovonlikni ta'minlashda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Banklarda muammoli kreditlarni kamaytirish uchun bir qancha strategiyalarni ko'rib chiqish mumkin. Quyida eng samarali usullar keltirilgan:

1. Kredit tarixini monitoring qilish:

- Kredit berishdan oldin mijozning kredit tarixini diqqat bilan tekshirish.
- Risklarni tahlil qilish va baholashni yaxshilash.

2. Kredit siyosatini qayta ko'rib chiqish:

- Kredit berish shartlarini qat'iy lashtirish.
- Kredit yillik foiz stavkalarini o'zgartirish va qayta ko'rib chiqish.

3. Mijozlarni segmentatsiya qilish:

- Mijozlarni to'lov qobiliyatiga qarab segmentlarga ajratish.
- Har bir segmentga mos kredit shartlarini taklif qilish.

4. Kredit monitoring tizimini takomillashtirish:

- Real vaqt rejimida kredit monitoringini amalga oshirish.
- Kredit muddatlari va to'lov grafigini qat'iy nazorat qilish.

5. Mijozlar bilan aloqani kuchaytirish:

- Kredit muddatlari yaqinlashganda eslatmalar yuborish.
- Mijozlarga qo'shimcha moliyaviy maslahatlar berish.

6. Yomon kreditlarni qayta tuzish va restrukturizatsiya qilish:

- Qiyin vaziyatda bo'lgan mijozlarga yangi to'lov grafiklarini taklif qilish.
- Kredit shartlarini qayta ko'rib chiqish va moslashtirish.

7. Kreditlar uchun kafolat va sug'urta:

- Kreditlar uchun kafolatlar va sug'urta xizmatlarini joriy qilish.
- Risklarni kamaytirish uchun sug'urta kompaniyalari bilan hamkorlik qilish.

8. Sud jarayonlari va huquqiy chora-tadbirlar:

- To'lovni amalga oshirmagan mijozlarga nisbatan huquqiy choralar ko'rish.
- Kreditlar bo'yicha sud jarayonlarini o'z vaqtida olib borish.

9. Innovatsion texnologiyalardan foydalanish:

- Sun'iy intellekt va mashina o'qitish texnologiyalaridan foydalangan holda kredit risklarini tahlil qilish.
- Big Data texnologiyalarini qo'llab kredit berish jarayonlarini avtomatlashtirish.

Bu usullar muammoli kreditlar miqdorini kamaytirishga va umumiy kredit portfeli sifatini yaxshilashga yordam beradi.

Muammoli kreditlar nafaqat bankning daromadlariga ta'sir qiladi, balki uning kredit reytingiga va bozordagi obro'siga ham salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli, muammoli kreditlarni kamaytirish har bir bankning strategik rejasining muhim qismi bo'lishi kerak. Bu jarayon banklar tomonidan qarzdorlarni tanlashdan tortib to kredit monitoringi va boshqaruv tizimlarini takomillashtirishgacha bo'lgan bir qator chora-tadbirlarni o'z ichiga oladi.

REFERENCES

1. Demirgüç-Kunt, Asli, Enrica Detragiache, and Thierry Tressel. 2008. - Banking on the Principles: Compliance with Basel Core Principles and Bank Soundness, *Journal of Financial Intermediation*.
2. Edwin G Dolan. *Journal of Comparative Economics*, Volume 2, Issue 4, December 1978, Pages 407-408
3. Frederic S. Mishkin (2016) -*The Economics of Money, Banking, and Financial Markets*, page 216, 11th edition.